

บทความออนไลน์

ว่าด้วยวิพากกรรมของความเป็นประชาชน ใน ‘On People’ ของธเนศ วงศ์ยานนาวา

เช่นเดียวกับความเป็น ‘ชาติ’ และ ‘ศาสนา’ บทนิยามว่าด้วย ‘ประชาชน’ นั้นดูจะสร้างปัญหาและความยุ่งยากใจสำหรับนักคิดตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเพราะการบัญญัติความหมายนั้นมักแปรผันไปตามสถานที่กำเนิดและกาลเวลา เพียงแต่คำว่า ‘ประชาชน’ หรือ *people* นั้นมีส่วนผูกโยงเกี่ยวข้องกับ ‘ความเป็นคนส่วนใหญ่’ หรือเป็นกลุ่มชนที่มีพลังอำนาจ ไม่เฉพาะแต่สถิติตัวเลข

หากกระทั่งสามารถสร้างความปั่นป่วนต่อชนชั้นปกครองได้ด้วย ‘กำลัง’ ยามที่ลุกฮือขึ้นมาต่อต้านทำทลาย แต่ครั้งเมื่อเราพิจารณาจากประวัติศาสตร์ช่วงยาว (*longue durée*) แล้ว ‘คนส่วนใหญ่’ ต่างก็ประสบวิพากกรรมมากมายกว่าจะได้รับการยอมรับว่าเป็น ‘ประชาชน’ หรือเป็น ‘สุรเสียงแห่งพระเจ้า’ ดังคำกล่าวที่ว่า

“Vox Populi, Vox Dei”

ซึ่งการเมืองในภาวะสมัยใหม่พยายามเน้นย้ำความสำคัญนี้

ด้วยการสถาปนาให้

‘อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน’

‘On People’ หรือ ว่าด้วยประชาชน: อะไรคือ ‘ประชาชน’ จากโรมันโบราณ จนถึง เอ็มมานูเอล โจเซฟ ซีเยส’ ของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา นักเขียน-นักวิชาการที่ ณ ปัจจุบันแทบไม่ต้องแนะนำอะไรกันแล้ว เป็นผลงานเล่มบางๆ ทว่าหนักแน่นด้วยเนื้อหา ที่สามารถนำพาเราย้อนกลับไปสำรวจความคิดเกี่ยวกับ ‘ประชาชน’ ซึ่งในสังคมตะวันตกนั้นดูจะมีความหมายสลับซับซ้อนและยกย่อนแตกต่างกันไปตามแต่ยุคสมัย

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ARIT NPRU

เฉกเช่นเดียวกับผลงานของธเนศทั้งหลาย ‘คำนำ’ ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญ ซึ่งในหลายครั้งก็เป็นมากกว่าคำอธิบาย โครงเรื่องของสิ่งที่ประกอบเป็นเนื้อหาภายใน และเพราะ On People ได้รับการตีพิมพ์ถึง 2 ครั้ง (ครั้งแรกปี พ.ศ. 2558 ครั้งที่สองปี พ.ศ.2563) ในเล่มจึงมีถึง 2 คำนำด้วยกัน

โดยคำนำสำหรับการพิมพ์ครั้งแรก ธเนศได้ชี้ชวนให้เราเห็นว่า นอกเหนือจากความเป็นการเมืองในโลกปัจจุบันที่กำหนดให้เสียงของประชาชนกลายเป็นเสียงของพระเจ้าแล้ว ปัจจัยทางเศรษฐกิจก็เป็นเรื่องสำคัญ ‘อำนาจ’ แท้จริงของประชาชนเหมือนจะตั้งวางอยู่ที่ ‘ความยากจน’ หรือการมีทรัพย์สินน้อยกว่าคนส่วนน้อย และยิ่งชัดเจนมากเข้าเมื่อระบบเศรษฐกิจโลกอ้าแขนรับนโยบายเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ซึ่งมีส่วนช่วยอย่างมากให้คนส่วนน้อยดังกล่าวร่ำรวยมากขึ้นๆเรื่อยๆ จนช่องว่างระหว่างความยากจนกับความร่ำรวยนั้นเกือบจะเข้าใกล้ระยะอนันต์

คำนำสำหรับการพิมพ์ครั้งที่สอง มีความยาวนานน้อยกว่าคำนำสำหรับการพิมพ์ครั้งแรกมาก หากก็เป็นสิ่งที่ช่วยเน้นย้ำให้เห็นถึง ‘วิพากกรรม’ ความยกย่องอันกำกวมในความเป็น ‘ประชาชน’ (อย่างน้อยก็ในมุมมองของธเนศเอง) ที่เห็นว่าการก้าวมามีอำนาจของประชาชนไม่ว่าจะยุคสมัยใดก็เป็นสิ่งที่ทำลายอำนาจของผู้ปกครอง และถึงแม้ผู้ปกครองเหล่านั้นจะมาจากประชาชน (หรือได้ชื่อว่าเป็นประชาชน) แต่ผู้ปกครองและประชาชนก็ไม่เคยสามารถจะเป็นหนึ่งเดียวกัน เหมือนดังอำนาจอธิปไตยที่ต้องเป็นเอกพันธ์ (homogenous) คงเป็นเช่นนี้เรื่อยมาไม่ว่าจะเป็นระบอบการเมืองทั้งซ้ายทั้งขวา

โดยธเนศได้เน้นย้ำถึง ‘โครงเรื่องเดิม’ ก็คือการปะทะกันของผลประโยชน์ ซึ่งแน่นอนว่า ‘ประชาชน’ แต่ละทุกห้วงเวลามักถูกจำกัด หรือควบคุมไว้ ไม่ด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ ก็ด้วยความเป็นชนชั้น โดยมีพักต้องกล่าวถึงความมีเสรีภาพ ซึ่งสำหรับผู้ปกครองแล้วเสรีภาพของประชาชนคือความวุ่นวาย ที่แม้แต่ชนชั้นนักรบ หรือเผด็จการยังต้องหวาดกลัว

นโยบายประชานิยม (populism) แม้จะได้ชื่อว่าเป็นสิ่งที่ขึ้นชอบของประชาชน จากการเอาประโยชน์ของประชาชนเป็นตัวตั้ง แต่เอาเข้าจริงกลับไม่ใช่ทุกคนที่จะยินดี หรือเมื่อนโยบายดังกล่าวถูกนำมาปฏิบัติจริงก็มักจะสร้างปัญหาระหว่าง ‘ประชาชน’ กับ ‘ชนชั้นนำ’ ที่ไม่ค่อยจะยอมรับในความเป็นประชาชนของตนเอง

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ARIT NPRU

On People แบ่งออกเป็น 5 ตอน โดยไล่เรียงตั้งแต่ ‘ประชาชน’ ในสายตาชนชั้นปกครองที่ไม่ต่างจากความ
โกลาหลุ่นวาย เป็นความบ้าคลั่งที่พร้อมจะเป็นอะไรก็ได้ โดยธเนศได้ยกเอาข้อเขียนของอัลคูอิน (Alcuin) มหา
กวีชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 8 ที่เขียนถึงกษัตริย์ชาร์ลมาญว่า

“และประชาชนเหล่านั้นแหละเป็นพวกที่ไม่ควรจะฟังเสียงของมัน

ถึงแม้พวกมันมักจะกล่าวว่าเสียงของ

‘ประชาชน’ หรือ ‘populi’ เป็นเสียงของพระเจ้า”

(On People, น.3.)

ความเป็นประชาชนเป็นความวิตกกังวลของชนชั้นปกครองมาโดยตลอด คำว่า populus ที่เป็นรากศัพท์ของคำว่า
people ไม่ได้สะท้อนถึงความสูงส่งแต่อย่างใด ตรงข้ามเมื่อแรกทีมนี่ถูกเอ่ยอ้างออกมา (แน่นอนว่าโดยชนชั้น
ปกครอง) มันหมายถึง ‘พวกคนชั้นต่ำ’ ไม่มีหัวนอนปลายเท้า หรือกระทั่งเป็นฝูงชนที่ต่ำทรามและสามัญ
ในบทถัดมา ‘จาก Provocatio สู่ Civitas’ ธเนศได้เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ‘ประชาชน’ กับรากฐาน
ความคิดแบบ ‘สาธารณรัฐ’ ในยุคโรมันโบราณที่เกิดมาจากการเรียกร้องกลไกบางอย่างของกลุ่มชนภายใต้การ
ปกครอง

“การเป็นเจ้าของอะไรบางอย่างของ ‘ประชาชน’ หรือ ‘Populi’ แสดงถึงการเป็นรีพับลิค (res publica)
กล่าวคือ การที่ไม่ต้องการอยู่ในระบอบการปกครองโดยกษัตริย์” (น.20)

ไม่เพียงเท่านั้น สิทธิความเป็นพลเมืองยุคโบราณที่เรียกว่า Provocatio เกิดขึ้นจากที่ผู้ถูกตัดสินโทษตะโกนให้คนที่
อยู่รายรอบเข้ามาช่วย (ไม่ว่าจะในสถานที่ตัดสินคดี หรือลานประหาร) ด้วยจำนวนของคนที่เข้ามานั้นเองทำให้
เจ้าหน้าที่ หรือแม้แต่นายทหารที่รับผิดชอบในคดีต่างๆ ต้องหวาดกลัวต่อการถูกรุมประชาทัณฑ์
การรวมตัวของฝูงชนนี้เองที่ได้กลายมาเป็นสิทธิในการคัดค้านหรืออุทธรณ์คำตัดสินที่ไม่เป็นธรรม หรือขาดการไต่
สวน สิทธิดังกล่าวต่อกี่ย้ำว่าความเป็นประชาชนยังคงเป็นอันตรายต่อชนชั้นปกครอง และแม้กระทั่งโรมันกลายเป็น
ระบอบสาธารณรัฐไปแล้ว ก็ยังมีความพยายามในการร่างกฎหมายเพื่อควบคุมสิทธิดังกล่าว หรือทำการยกเลิกไป
ในห้วงเวลาที่เกิดความวุ่นวายทางการเมือง

อาจกล่าวได้ว่า populi ในยุคโรมันโบราณเกิดมาจากการต่อสู้ของ ‘ประชาชน’ หรือ ‘ชนชั้นต่ำ’ ในสายตาชนชั้น
ปกครอง

ซึ่งในมุมมองของ ‘ประชาชน’ ขนชั้นปกครองเหล่านี้
สามารถที่จะเป็น ‘เผด็จการ’ หรือ ‘magister populi’

ได้ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน

ภาพของความเป็น ‘ประชาชน’ ซึ่งพร้อมจะกลายเป็นความโกลาหลมาเปลี่ยนแปลงไปในยุคของโรมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) นักปรัชญาทางการเมืองผู้มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 17 ผู้ที่พยายามดึงเอา ‘ประชาชน’ มาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของรัฐประชาติ (ซึ่งปรากฏอยู่ในบทที่ 3 ‘จากโรเบิร์ต ฟิลเมอร์ ถึง โทมัส ฮอบส์ กับ ความเลวร้ายของประชาชน’) โดยสิ่งที่ฮอบส์เสนอก็คือ ประชาชนที่ก่อนหน้านี้เป็นเพียง กลุ่มคน (multitude) จำเป็นต้องมีระเบียบและเอกภาพ ไม่ใช่เพื่อสังคมอุดมคติอันดีงาม ความรัก และสันติภาพ แต่มาจากภัยร้ายรอบตัว

“ดังนั้นเพื่อการมีชีวิตรอดจากการตายโหงวที่เกิดจากความรุนแรง ประชาชนจะต้องมีการจัดระเบียบทางการเมือง (...) การจะเป็นประชาชนได้ก็ต้องการรัฐ ประชาชนจะมีไม่ได้ ถ้าไม่มีรัฐ ดังนั้นประชาชนและรัฐจึงเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่เป็นเหรียญคนละด้านที่แยกจากกันไม่ได้” (น.51)

ด้วยกรอบอธิบายนี้เอง ‘ประชาชน’ จึงถูกนำไปผูกติดกับรัฐประชาติ (Nation-State) และการก่อเกิด ‘อำนาจอธิปัตย์’ ขึ้นมา ซึ่งแม้จะทำให้ ‘ประชาชน’ เป็นที่รังเกียจในสายตาของชนชั้นปกครองน้อยลง แต่ก็เชื่อว่า ‘ประชาชน’ จะมีสิทธิในการปกครอง หรือแม้แต่ครอบครองทรัพย์สินต่างๆ เพราะก็ต้องรอจนถึงยุคของจอห์น ลอค (John Locke) ปัญหาในเรื่องนี้จึงได้ถูกยกขึ้นมาพิจารณา

ประชาชนก้าวพ้นจากความเป็นชนชั้นต่ำก็เมื่อล่วงเข้าสู่ปลายของศตวรรษที่ 18 หรือเมื่อเอ็มมานูเอล โฌแซฟ ซีแยส (Emmanuel Joseph Sieyès) ผู้ได้ชื่อว่าเป็นสถาปนิกแห่งการปฏิวัติฝรั่งเศส ได้เขียน What is the Third Estate? ขึ้นมา

ผลงานที่เป็นเอกสารชิ้นสำคัญทางการเมืองในโลกสมัยใหม่นี้ได้เปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของประชาชนที่เป็นอะไรที่เลวร้ายให้การเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้าม

“การเป็นฐานันดรที่สามหรือการเป็นคนธรรมดา กลับกลายเป็น ‘ทุกสิ่งทุกอย่าง’ เปรียบประหนึ่งฐานันดรที่สามคือ ‘เทพเจ้าที่แปลงร่างเป็นทุกสิ่งทุกอย่างได้’ ทำนองเดียวกับที่พวกอภิสิทธิ์ชน (aristocrat) เคยเป็น ‘ทุกสิ่งทุกอย่าง’ มาก่อน” (น.75)

แน่นอนว่า การยกระดับผู้ไร้อภิสิทธิ์ของซีแอสนั้น
เป็นไปได้ในเงื่อนไขที่ว่า

‘ชาติคือประชาชน’ และ ‘ประชาชนคือชาติ’

ประชาชนจึงถูกเหวี่ยงลงมาบนโลกที่ต้องมีพันธกิจการเมือง ต้องมีการแสดงออกทางจุดยืน และแน่นอนเสรีภาพในการแสดงออกนั้น ดังนั้นความเป็นท้องถิ่น หรือชุมชนแยกย่อยทั้งหลายจึงถูกรวมเป็นหนึ่งเดียว อะไรที่เคยแตกต่างกัน และมีคุณลักษณะเฉพาะก็จะกลายเป็นหนึ่งเดียวกัน จึงไม่แปลกที่ ‘ชาติ’ ได้กลายมาเป็นประเด็นสำคัญสำหรับนักปฏิวัติชาวฝรั่งเศสทั้งหลาย และประชาชนในความเป็นชาติก็ต้องมีหน้าที่ หรือภาระที่ต้องแบกรับ คือจะมีลมหายใจไปวันๆ ไม่ได้

ใน ‘บทส่งท้ายของ ‘รัฐ/ประชาชน’ กับความเปราะบางของมนุษย์’ เป็นบทที่ธเนศพยายามแสดงให้เห็นกรอบคิดทางศาสนากับความเป็นรัฐประชาชาติที่แสวงหาความอมตะ ซึ่งเขาเห็นว่า การสละชีพเพื่อรัฐประชาชาติเป็นดังการบูชาญูในทางศาสนา ความตายนี้เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของคนอื่นๆ ซึ่งก็คือการแสวงหาความเป็นอมตะของรัฐจากชีวิตของประชาชน ซึ่งเป็นข้อความสำคัญที่เรามักจะได้อธิษฐานกันกล่าวถึงอยู่เสมอๆ ในเรื่องของความเป็นสัตว์ประหลาดไร้หัวใจของรัฐที่ต้องการประชาชนเพื่อเช่นสังเวีย หรือสูบกินชีวิตอยู่ร่ำไป

การเป็น ‘ประชาชน’ ถึงที่สุด ไม่ว่าจะภายใต้ชื่อ ‘ราษฎร’ หรือชื่อใดๆ ก็ตาม เมื่ออยู่ภายใต้ความเป็นรัฐแล้วก็มักจะต้องตกเป็นเครื่องมืออยู่ร่ำไป “ประชาชนในการเมืองภายใต้โครงสร้างของรัฐประชาชาติ ทำให้ประชาชนกลายเป็นรากฐานของอำนาจรัฐ” (น.66) ดังนั้นสิ่งที่ธเนศมักชวนเชิญเราให้กลับไปพิจารณา ก็คือความเป็นไปได้ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นไปไม่ได้สำหรับใครหลายคน ก็คือการปฏิเสธรัฐ และสถาปนาความเป็น ‘กลุ่มชน’ หรือ multitude ขึ้นมาใหม่

ที่มา <https://thematter.co/thinkers/on-people/127360>

